

K problému obklíčení a ničení nepřátelských uskupení

Generálmajor Jan Knotek

Článek genmjr. V. Matičky, uveřejněný ve VM č. 6/1960 k otázkám nových podmínek obklíčení a ničení nepřátelských uskupení, patří k těm článkům, které je třeba v každém směru uvítat. Staví totiž na pořad vojenskovo vědecké práce velmi naléhavý problém, jehož řešení už delší dobu „visí ve vzduchu“. Není proto podstatné, zda s názory autora souhlasíme, nebo nesouhlasíme — podstatné je to, že závažný problém byl nadhozen a že se ukazuje, jak naléhavě vyžaduje řešení. Proto by se měl stát podnětem k široké diskusi, která by pomohla tento problém teoreticky vyjasnit.

Problém obklíčování a ničení nepřátelských uskupení je proto tak závažný, že jím byl výrazně poznamenán rozvoj sovětského vojenského umění ve Velké vlastenecké válce. Sovětská armáda přivedla, zejména v druhé polovině VVV, způsoby obklíčování a ničení nepřátelských uskupení ke skutečnému mistrovství a získala v operacích tohoto druhu nepřehlednou zkušenost. Dnes tedy jde o to, jak tyto zkušenosti aplikovat a využít v nových podmínkách, v důsledku kterých je teorie vojenského umění nucena zásadně přehodnotit dosavadní názory a zásady organizace a vedení operací. Je všeobecně uznáváno, že podmínky soudobých operací se změnily kvalitativně.

Přesto se ale často zdá, že toto zjištění je chápáno jen proklamativně a neodráží se důsledně v pojetí a chápání nového a kvalitativně nového charakteru a podmínek soudobých operací. S touto skutečností se na stránkách odborného tisku setkáváme dost často.

Domnívám se, že i zmíněný článek, který jinak je zajímavý a obsahuje celou řadu nových a závažných podnětů, ilustruje to, čím je dnes poznamenána celá teorie vojenského umění — úporný boj nového se starým a obtíže, na které narážíme při aplikaci dosavadních zkušeností do nových podmínek. Chci se proto zabývat některými názory obsaženými v článku, které právě tento boj nového se starým dokumentují.

Tak se ku příkladu domnívám, že kvalitě článku jsou víc ke škodě, než k užítu všechny ty závorky, ve kterých se autor odvolává na různá čj., návrhy předpisů apod. Jsem toho názoru, že jestliže uvedený problém teorie vojenského umění teprve zkoumáme a hledáme nejvhodnější způsoby jeho řešení v nových podmínkách, že žádný z materiálů uvedených v závorkách, nemůže být nějakými „dveřmi, za které se nesmí“. Tam, kde se jedná o vojenskovo vědeckou práci, která musí být perspektivní a musí mít určitý, reálný předstih, tam zásady vyslovené v uvedených materiálech, i když je třeba k nim přihlížet, nemohou být nějakým „neměnným zákonem“. Jinak bychom totiž museli problém pokládat za vyřešený a nebylo by důvodu se jím zabývat. My ovšem víme, že tomu tak není a že problém obklíčení a ničení nepřátelských uskupení v soudobých podmínkách, teoreticky rozpracován není. Kvalitativně nové a stále se měnící podmínky vyžadují stále a soustavně přehodnocování dosavadních názorů, které právě musí být tvůrčím rozvíjením zásad obecně platných a jejich konkretizací na nové podmínky. Myslím, že právě lpění na některých dosa-

vadních názorech nedovolilo autorovi celou řadu cenných a podnětných myšlenek dovést důsledně do konce. Je to pravděpodobně proto, že, podle mého názoru, autor začal problém řešit z prostředka. Vzal operaci na obklíčení, formu operačního manévru, jako neměnnou skutečnost a pokusil se hledat za každou cenu způsob jejího provedení v nových podmínkách.

Souhlasím zcela s názorem pplk. Soukala, vysloveným v poznámkách k tomuto článku v též čísle VM, že totiž: ...důsledné řešení problému vyžadovalo provést z daleko širších a hlubších hledisek rozbor charakteru soudobých útočných operací...

To je, po mém soudu, zásadní otázka. Takový rozbor jasně potvrzuje, že způsoby operací minulé války, nemůžeme jenom „vyspravovat a doplňovat“ raketovými zbraněmi a ostatními novými prostředky — to že nemůže vést k cíli. Podmínky soudobých operací a jejich charakter jsou v plném smyslu toho slova kvalitativně nové a to má závažné důsledky pro způsoby jejich vedení. Právě to není v uvedeném článku dostatečně odraženo.

Autor ku příkladu ve své studii vychází ze základní představy útoku na paši a obrany na straně nepřítele tak, jak tyto druhy operací byly na bojujících stranách v poslední válce jasně vyhraněny a v zásadě typické pro celou frontu od moře k moři. Stojí za úvahu, zda tomu tak bude i v nových podmínkách. Domnívám se, že většinou ne. Rozhodnost cílů a aktivnost bojové činnosti na obou stranách a rychle se měnící situace na jednotlivých směrech vyvolává často situaci, že druh bojové činnosti na frontě nebude zdaleka tak jednoznačný a velmi často bude i obtížné ho na jednotlivých stupních určit.

Je možné souhlasit s autorem v tom, že tak rozmanitá a stále se měnící situace na bojišti „...mohou vytvořit podmínky pro obklíčení...“ (str. 3). Ovšem podmínky ještě neodůvodňují realizaci. Tady je základní otázkou, zda operace na obklíčení, jako zvláštní forma operačního manévru, má v soudobých podmínkách na stupni vševojskové armády ještě své plné oprávnění a proč. I když autor v článku stíhá obecně platné úvahy s měřítkem frontu i armády a problém nekonkretizuje na jednotlivé stupně velení, přesto z článku vyplývá názor, že pro vševojskovou armádu má tato forma manévru i nadále své plné oprávnění.

Podle mého názoru dosavadní formy „operačních kleští“ přestanou být pro vševojskovou armádu v útočné operaci typické a přestěhují se do vyšších operačních a strategických měřítek. To totiž vyplývá z toho závěru, že těžiště úderů palebné síly se přeneslo do týlu — tedy na materiální základnu nepřítele. Využití účinků těchto úderů, při nichž rozhodující roli budou hrát prostředky strategie, musí podstatně ovlivnit úkoly a způsoby jejich splnění prvosledovými armádami i fronty. Dojde-li k válce, pak musíme počítat nejen s používáním atomových, ale i vodíkových náloží, které za určitých podmínek jsou efektivnější a ekonomičtější. Nesmíme se nechat klamat některými ryze vojenskými úvahami, které právem docházejí, při úvahách o použití vodíkových náloží, k závěru o absurdnosti a bezvýhodnosti takového ozbrojeného zápasu. Ozbrojený zápas piní ale politické cíle a jejich charakter by ovlivnil způsoby použití prostředků.

Účinky prostředků strategie v hloubce sestavy nepřítele podstatně změní charakter této hloubky a tím i úkoly cíle prvosledových operačních svazů.

Nemůžeme proto možnosti a účinky nových prostředků násilně aplikovat jenom na vytváření podmínek k obklíčení a nepřehlížet přitom k tomu, zda v nových podmínkách jsou dosavadní způsoby obklíčování armádou vůbec ještě účelné a žádoucí.

Přání je často otcem myšlenky. Bohatě zkušenosti Velké vlastenecké války musíme jistě všestranně využívat — je ovšem otázkou, jak. K jejich tvůrčímu využití nestačí podle mého názoru prostý odkaz na některou z operací s uvedením jejího názvu a čísel zúčastněných armád, ale bez uvedení konkrétních podmínek dané doby. A teprve srovnání podmínek nám může dát správný obrázek. Často je citována Stalingradská operace a jistě právem. Je ale třeba vidět, že u Stalingradu bylo obkličeno 22 divizí na ploše 1500 km² a že kupř. Kalač nebo Sovětskoje — tedy místa, kde se klesť obou sovětských protiúderných uskupení sevěřely, byly v hloubce okolo 100 km.

Dnes samotný svazek v obraně bude na ploše 300 i více km² a v prostoru soustředění na daleko větší, mezi svazky budou značné mezery do hloubky i do šířky a přitom hloubka bližšího úkolu armády bude okolo 100 km.

Je tedy zřejmé, že nesouvislá fronta, rozptýlené sestavy vojsk a útočná operace vedaná na směrech, vytváří diametrálně odlišné podmínky.

Proto myslím, že těžiště využití bohatých zkušeností Velké vlastenecké války nesmí ležet v aplikaci způsobů vedení operací, ale především v aplikaci a využívání aspektů vojenskopolitických, morálních, v přejímání zkušeností v tvůrčím rozvíjení vojenského umění, v přístupu k řešení problémů, v úpornosti, rozhodnosti a iniciativě jejich řešení.

Řešení problému obkličování a ničení nepřátelských uskupení ku příkladu mnoho nepomůže, nahradíme-li dosavadní termíny „vnější a vnitřní kruh obkličení“, novým termínem „vnější a vnitřní fronta obkličení“ (str. 7). Účelnější by po mém soudu bylo, hledat odpověď na otázku, zda v soudobých podmínkách je vytváření těchto front účelné a nutné, a zda je to plně v souladu s charakterem a cílem operace.

Jsem toho názoru, že právě ty nové podmínky operací, které autor na několika místech článku dobře charakterizuje, nám vytváření vnějších a vnitřních ani kruhů, ani front, nedovolí, a že kromě toho — a to je hlavní — doceníme-li správně možnosti a úkoly soudobé palební síly, představované hlavně raketovými zbraněmi, se nám jejich vytváření ukáže jako neúčelné a nežádoucí.

A v tom je právě skryt celý problém — v ujasnění charakteru a podmínek soudobých operací. S novými podmínkami totiž nelze smlouvat a ze starého se nám sotva podaří udělat nové.

Souhlasím s autorem, že soudobé operace budou tak rozmanité a různorodé, že v nich prakticky nemůžeme vyloučit žádnou možnost. Ale výjimky jen potvrzují pravidlo. Nám dnes nejde ale o to, studovat výjimky — my hledáme to, co je typické a co má obecnou platnost.

Je jistě správné, že „... bude-li jich (rozuměj atomových zbraní) v dané době nedostatek...“ (str. 13), že budeme muset problémy řešit jinak. My ale nemůžeme raketo-jadernou válku zkoumat z pozice předpokladu, že raketové a atomové zbraně mít nebudeme, nebo jich nebudeme mít dost. To se může i stát a jistě to nebude tak řídkým zjevem — to ale nemůže být typické, protože bez nich by to nebyla raketo-jaderná válka.

Snaha autora násilně aplikovat dosavadní způsoby operací na nové podmínky jej vede až k některým závěrům, se kterými nelze souhlasit. K nim patří závěr, že „... daleko omezenější budou možnosti rozdrtit nepřítele v operační hloubce jen palebnými a čelními údery“ (str. 5). Autor sám s tímto závěrem nesouhlasí, protože předtím (str. 4) píše: „... Daleko aktivnějším, rozhodnějším a soudobým podmínkám operace odpovídajícím manévrem, jeví se dnes hluboký čelní manévr...“ Kdyby totiž první závěr autora měl být

správný, pak by musel být chybný ten závěr vojenského umění, který říká, že hlavním prostředkem boje se stala palebná síla a že její těžiště se přenáší do hloubky.

Toto zřejmě nedopatření ve formulaci vyplývá z toho, že autor nedocenil celkový charakter ozbrojeného zápasu jako celku a posuzuje armádu v něm poněkud odtrženě. Proto říká, že vševojsková armáda bude „... úderu na ně (rozuměj cíle ZHN) bude moci provádět jen část vlastních palebných prostředků, a to většinou jen na plošné cíle...“ (str. 5). Opomíjí vliv a požadavek využití soustředěných úderů nejen vlastních prostředků, ale i prostředků vyšších stupňů velení a strategie, které nemohou zůstat bez vlivu na obsah a úkoly operací.

V období zkoumání jednotlivých problémů soudobého vojenského umění mohou být přirozeně názory na způsoby jejich řešení různé. To naprosto nemůže být na závadu. Je věci kritické výměny názorů tyto sjednotit a dospět ke konečným závěrům. To je konečně cílem každé diskuse. V tomto ohledu myslím, že diskuse v našich vojensko-odborných časopisech ještě zcela svůj úkol neplní.

Zkušenosti ale potvrzují jedno — že bez hlubokého rozboru podmínek a charakteru soudobého boje nelze úspěšně řešit žádný dílčí problém vojenského umění.

Co nutilo sovětské velení ve Velké vlastenecké válce plánovat operace na obklíčení tak, jak byly plánovány?

Byla to především souvislá fronta od moře k moři, nasycená silami a prostředky, soustředěnými na malých prostorech. K tomu nutily především vlastnosti palebných prostředků. Rozhodující úloha připadala dělostřelectvu, pro které byly typické malé dostřel a účinnost jednotlivé zbraně. S výjimkou letectva, jehož činnost byla značně odvislá od povětrnostních podmínek a stavu protivzdušné obrany nepřítele, měly palebné prostředky v podstatě jen taktickou účinnost. Převážná většina svazků byla bez organických tanků a jejich úderná síla byla nízká. Palba mohla být přenášena do hloubky jen postupnými skoky, pro které podmínky musel vytvořit pohyb. Proto bylo nutné „vykusovat“ ze souvislé, silami a prostředky hustě nasycené fronty, postupně její části, stěsnávat izolované síly nepřítele na malý prostor a v něm je „podržet“ tak dlouho, dokud nebudou palebnými prostředky zničeny nebo přinuceny ke kapitulaci. Za těchto podmínek byly operace na obklíčení i ve vševojskové armádě jako převažující druh operačního manévru zcela zákonitě a samozřejmě.

Podmínky soudobé útočné operace se ale podstatně změnily. Domnívám se, že není třeba dlouze rozvádět, v čem se změnily. Autor to sám ve svém článku charakterizuje. Není tedy už možné v nových podmínkách řešit úkoly těmi způsoby, které byly vynuceny podmínkami zcela odlišnými. Musíme vidět ten směr vývoje, po kterém jdou vševojskové svazky a svazy. Tato linie vede v podstatě k tankovým jednotkám, lhostejno jak pojmenovaným. Tím se kvalitativně vyrovnávají možnosti palebné a úderné síly, které se dostávají do souladu, i když je třeba vidět, že vlastnostem soudobé palebné síly, jejímž základem jsou raketové zbraně, zůstanou tanky i nadále ještě mnoho dlužny. Proto stoupá význam výsadků.

Hledáme-li tedy výslednici vlivů těchto změn a uvedeme-li ji v soulad s vojensko-politickými změnami charakteru celého ozbrojeného zápasu, s rozhodností a aktivností boje, musíme dojít k závěru, že hlavním požadavkem soudobé útočné operace musí být její velký rozmach, zejména tempo a nepřetržitost útoku. To totiž není jen důsledek možnosti soudobé techniky. To je i základní požadavek vojenskopolitického charakteru ozbrojeného

zápasu v současných podmínkách, jehož realizaci soudobá technika nejen umožňuje, ale který vývoj nové techniky i podstatně ovlivňuje.

Těmto možnostem a požadavkům musí tedy odpovídat i způsoby operací. Všechno to, co se dostává do rozporu s těmito základními požadavky, musí být odstraněno. To přirozeně není snadné a staví před teorii vojenského umění řadu velmi obtížných problémů.

Nesmíme ku příkladu přehlížet jednu věc. V soudobých podmínkách se dialektická jednota a vzájemná závislost jednotlivých oblastí vojenského umění stává daleko výraznější a významnější.

Nová kvalita palebné a úderné síly přináší celou řadu nových prvků do vztahů strategie, operačního umění a taktiky. Ku příkladu palebnou sílu nemůžeme posuzovat vytrženě jen na určitém stupni. Palba vlivem možností raketových zbraní se dnes stává procesem, jehož účinkům je současně (i když to nelze brát tak doslovně) vystaveno celé válčiště. Jestliže současně tvrdíme, že její těžiště se přenáší do hloubky, pak tato skutečnost musí podstatně ovlivňovat celé dění na válčišti — musí tedy ovlivňovat i obsah, náplň a úkoly jednotlivých operací. To absolutně nelze srovnávat s vlivem kupř. strategického letectva v poslední válce — to je vliv kvalitativně zcela nový. Proto úderná síla — a to jsou v podstatě svazky a svazy — musí být i v tom velkém měřítku účelně usměrňovány k efektivnímu využití účinků palebné síly v hloubce. Přitom pojem hloubky je relativní a závisí na tom, o jakém stupni velení mluvíme. Ale tato tendence vcelku se musí stát základním rysem bojové činnosti. To přirozeně musí se projevit svými důsledky, zejména v útočných operacích. Cíle útočných operací se dnes dosahuje ve značných hloubkách. Všechno, co je na cestě do této hloubky, musí tedy být likvidováno těmi nejrychlejšími a nejefektivnějšími způsoby a prostředky. Takovým prostředkem dnes jsou zejména jaderné zbraně. Jejich ničivost do hloubky poroste a je tedy schopna vytvářet podmínky k vysokému tempu útoku. Připočteme-li k tomu narůstající údernou sílu svazků a svazů a jejich možnosti v součinnosti s novou palebnou silou, pak nenajdeme žádný pádný důvod, který by opravňoval ku příkladu vševojskovou armádu k tomu, aby útočnou operaci v soudobých podmínkách plánovala způsobem „operačního manévru na obklíčení“. Jak už bylo řečeno dříve — to sice může v jednotlivých případech být vynuceno situací a podmínkami, ale myslím, že v žádném případě to nebude zásadní a charakteristické pro současně útočné operace.

Myslím, že i když článek má bezesporu řadu kladů a dobrých myšlenek, že se autorovi nepodařilo přesvědčivě zdůvodnit právě tyto jeho názory.

Se „Závěrem“ článku je možno plně souhlasit. Škoda, že celý obsah článku závěr nepotvrzuje a že je v něm řada rozporů. Autor v závěru správně podotýká, „Obklíčení bude však musit být uskutečňováno tak, aby nezpomalilo vysoké tempo operace a aby likvidace obklíčeného nepřítele byla provedena v co nejkratší době.“ Domnívám se ale, že právě na tuto základní otázku — jak? — zůstal článek odpověď dlužen.

Jsem toho názoru, že z rozboru charakteru soudobých operací vyplývá požadavek, aby základním prvkem všech útočných operací armády v nových podmínkách, tedy i základním prvkem obklíčování v novém pojetí, musí být směle a rozhodně pronikání do hloubky na směrech. V armádní útočné operaci žádné obklíčovací kruhy nevytvářejí a ničení útokem na směrech a do hloubky rozdělených sil nepřítele, provádět především soustředěné úder-ry jaderných zbraní a střetnými boji, zejména tankových svazků a jednotek.